

[Úkoly, které stojí před katolickou církví]

88-349 – 88-352

Jednou z vůdčích myšlenek západní (katolické) církve je pojetí církve jako vladařského organismu, „království“ doslova a do písmene. To vedlo sice postupně, ale neúchylně k papežské theokracii, která nemá obdoby ani v církvi východní, ani v církvích reformačních (nejvíc o theokracii usiloval Kalvín, ovšem ve značně odlišném smyslu). Trvalo ovšem celá staletí, než byl v církvi vybojován a než se prosadil s konečnou jako by (zdánlivě) platností statut poslední svrchovanosti a dokonce neomylnosti papežovy. Zejména od protireformace se nezadržitelně prosazovala tendence k naprostému centralismu, k univerzálnímu episkopátu římského velekněze. Je zvláštní, že – alespoň jak se věci zatím jeví – k přelomu v této tendenci došlo při pokračování téhož koncilu (původně neskončeného), tedy na Vaticanu II., jímž startovala nová tendence, kterou bychom mohli nazvat demokratizační. Katolická církev – nepochybně v tom sehrály svou roli neblahé zkušenosti s antidemokratickými hnutími XX. století – nahlédla, že je něco dobrého na demokratických strukturách, jež byly úspěšně zavedeny v tzv. presbyterních církvích, a pomalu se začala ubírat tím směrem. Jak řečeno, změny jsou pomalé, pro některé posuzovatele z řad katolíků dokonce příliš pomalé, ale jsou významné. Proto by bylo na místě ocenit, že současná katolická iniciativa je iniciativou laickou a že se v ní laici také dožadují, aby jednání se státními úřady byli přítomni také jejich zástupci, tj. aby nešlo o jednání pouze s hierarchií. To však naše reliktní stalinisty právě dráždí, právě tak jako se snaží už po dlouhá léta vmáněvrovat vedení presbyterních a tedy demokratických církví k rozhodování v záležitostech, jež v nich byly tradičně doménou jednotlivých sborů. Jak bychom mohli nebo jak by někdo mohl věřit v upřímnost slov našich nejvyšších představitelů o demokratizaci v celé společnosti, když každý může pozorovat, jak i ty nejokleštěnější demokratické prvky, pokud ještě se někde zachovaly, jsou jim trnem v oku? Demokracie a demokratičnost zatím naší politické špičce nevyhovuje a naopak se jí vysloveně obává. Jak se někde řekne slovo demokracie, hned se upřesňuje, že přece nikoliv buržoazní, nýbrž socialistická; a jak se ozve slovo demokratizace, ihned někdo zvedne prst a připomene demokratický centralismus. Uvidíme, jak se věci budou vyvíjet v Sovětském svazu; u nás však se situace jeví tak, že katolická církev je nakloněna demokratizaci uvnitř církve a že našla pozitivní vztah k demokratickému politickému uspořádání mnohem spíš než naši komunisté. Zase ukáže teprve budoucnost, zda je smysl pro demokracii a demokratizaci podstatně a trvale probuzen u exkomunistů. Jsem přesvědčen, že cesta zpět ve smyslu znovuzavádění kapitalistických struktur je neschůdná, ba nemožná. Tady bude třeba si mnohé s katolickými bratry vyjasnit. Katolíci si budou muset prověřit některé své věčně nepodložené averze, odložit předsudky a jít do budoucnosti s otevřeností mnohem větší, než se momentálně zdají být s to. Ocitli se na významném rozcestí; první známky jistého „probuzení“ z tradičního českého konzervatismu se objevily před dvaceti lety, ale „progresivní katolicismus“ byl u nás v průběhu období politické reakce na reformní pokus komunistů potlačen a téměř likvidován. Dnes se – opření o obdobnou vlnu v západní Evropě a USA – ozývají především konzervativní hlasy. Ale tím se nesmíme nechat mýlit. Už před 63 lety upozorňoval J. L. Hromádka, že navzdory zjevným konzervativním až reakčním tendencím v katolictví, které jsou spjaty a jeho absolutním monarchismem atd., „v jeho systému theologickém je místo i pro radikální, demokratické, ano socialistické snahy“ (s. 62). Je pochopitelné, že takové snahy potřebují vhodné podmínky, aby se mohly rozvinout a uplatnit.

Hlavním problémem českého katolicismu je jeho theologická povrchnost a jeho převážně jen emocionální „zbožnost“. Zbožnost se v něm stala prožíváním a

opájením se zbožností, přestala už dávno být celoživotním stylem, způsobem jednání i myšlení v každodenním životě. Zbožnost je na obyčejný život prostě jen přilepena, ale neproniká jím naskrz a nedává mu praktickou orientaci. Nejhorší pak je, že si to katolíci sami dost neuvědomují, resp. že si to přestali uvědomovat a že vystřídali dobu depresí a komplexů méněcennosti resp. inferiority nadměrným a skutečnosti nepřiměřeným sebevědomím, aniž by na sebe začali být mnohem přísnější a aniž by se rozhodně pustili do zacelování skutečných ran, z nichž nejedna ještě zdaleka není zacelena – ran, kterých se na sobě dopustili oni sami (takové jsou nejzhooubnější a nejhůře se hojí). Naše české katolictví není dost křesťanské, obecná religiozita v něm převládá nad ryze křesťanskými prvky a nad vírou v evangelijním smyslu. Je to nepochybně neblahý důsledek celého období protireformačního a je možno to chápat i vysvětlovat. Ale naši katolíci s tím musí jednou konečně hnout. Představují dnes respektabilní společenskou sílu, a bylo by jen novou katastrofou, kdyby se chtěli obnovovat a obrozovat spíše myšlenkou národní nebo myšlenkou nějakého neokonzervatismu apod., a nechali přitom bez povšimnutí, že i jejich nejlepší výkony zůstávají ryzímu křesťanství hodně dlužny, že i jejich nejlepší osobnosti zůstávají právě v tom křesťansky nejdůležitějším zřeteli bez pravé hloubky, ba že jsou často vnitřně rozpolceny nebo snad spíše nalomeny, ne z jednoho kusu. Zvláště nápadné je to, jak se ve svém hodnocení některých nekatolických nebo jen zčásti, povrchně katolických jevů (např. literárních, výtvarných, politických atd.) jeví jako neprincipiální, rozkolísaní, nebo jak ustupují od náročných měřítek, když se zdá získat něco pro katolickou společnost, atd. Velmi často jeví ve svém hodnocení jakousi lehkovážnost, s jakou rozdělují nebo zase spojují některé jevy – nedostatek přísnosti a přesnosti v rozboru a interpretaci takových jevů atd., v posuzování úrovně a kladení nároků atd.

Je v zájmu celé společnosti, aby se nejen katolíkům, ale křesťanům všech vyznání dostalo rovnoprávného postavení ve společenském i politickém životě naší země. To ovšem zároveň představuje závazek pro všechny křesťany a pro náš případ jmenovitě pro římské katolíky, aby všemožně usilovali především o zvýšení vlastní úrovně a tím i kompetence, bez čehož by jejich zvýšená účast na národním životě nemohla být skutečným přínosem. Poslední čtyři desetiletí jsou dobou, kdy došlo k povážlivému úpadku odborných, mravních a obecně lidských norem v naší společnosti, a rozhodujícího obratu nebudeme schopni dosáhnout, nenajdou-li se mezi námi lidé mravně vyspělí, opravdoví a čestní, ale také odborně zdatní a kompetentní, pohotoví při řešení naléhavých problémů, lidé kteří si budou moci získat nejen respekt, ale také důvěru ostatních občanů a kteří pronikavostí svého pohledu na skutečnost budou mít předpoklady k tomu, aby své spoluobčany vedli po správných cestách národní a společenské obnovy a obrody.